

Dues valuoses finestres a la postguerra valenciana

Autoria: Josep Lozano
 Títol: *La fràgil memòria*
 Editorial: Afers, Catarroja, 2024
 236 pàgines

L'última novel·la de Josep Lozano enfila la narració autobiogràfica de dues dones en la darrera fase de les seues vides, focalitzant-se en la situació i les preocupacions del moment d'enunciació: la postguerra. Les protagonistes comparteixen el mateix espai, Aljanet, i el mateix temps, la primera meitat del segle XX. D'altra banda, la seua situació econòmica i la seua ideologia les distancien enormement. No obstant això, amb l'avanç de la novel·la comprovarem que les dues dones tenen més en comú del que es podria pensar en un principi. A nivell formal, el llibre s'estructura en dues parts ben diferenciades, que tenen el nom de la narradora corresponent.

En la primera part, Líber, una viuda republicana ens parla del seu passat, en el qual s'intercalen alegries i desgràcies, i del present de carestia, ja que és "dona, viuda i pobra" i també "*desafecta* a la dictadura". Aquesta part adopta la forma d'un diari personal que s'estén cronològicament des de setembre de 1939 fins al mateix mes de 1946. Podríem dir que hi ha tres elements constants que determinen el relat: la por a les represàlies dels vencedors, que no dubten a amenaçar-la; la misèria i la fam, que

l'acompanyen constantment; i l'esperança, que es va afeblint, en el retorn del fill, un voluntari republicà que probablement va morir a la batalla de l'Ebre.

La narració de Líber ens pot il·lustrar com s'administrava el poder en un poble durant la postguerra. Destaquen dues figures que resulten decisives en el funcionament de la política i de l'economia local: el retor del poble i el cap del *Movimiento*. És a dir, els principals representants de l'Església i de *Falange* a Aljanet. Cap del dos es mostra piadós amb els vençuts, al contrari. Els dos controlen el repartiment del menjar i, a més, el falangista també emprava la tortura i la violència per aconseguir el que vol. Amb les armes de la por i de la fam controlen un poble gris, que es subjuga per a no tindre més problemes dels que ja té, i estan preparats per a castigar sense remordiments a qualsevol que no interprete el paper que li correspon en la farsa.

Contrasta la situació de Líber amb la de la protagonista de la segona part: Regina Barona, una dona que no s'amaga, que ve "d'una família de persones catòliques, de missa i olla" i que disposa d'una posició econòmica privilegiada. L'estructura i les oposicions quasi binàries en alguns sentits hagueren facilitat molt un relat simplista. No obstant, l'autor aconsegueix resoldre de manera afortunada la qüestió i podem comprovar que, encara que la vida de Barona siga molt més acomodada, també ha tingut diverses contrarietats. I el que és encara més rellevant: ella també ha sofrit molt per la guerra i, sorprenentment, pel règim que es va instaurar.

La segona protagonista, que és fadrina, va fer-se càrrec de l'educació dels seus nebots després de la mort dels seus pares i es va convertir pràcticament en la seua mare. El seu favorit, Nardo, un xic bo i treballador, es va ordenar sacerdot i, poc després del començament de la guerra, va ser afusellat al Saler. Ella es va salvar per la bona relació que tenia amb un milicià, però va perdre totes les seues terres i vivia amb un pànic constant. Després, amb el nou règim, recuperà la terra, però li arrabassaren eixe milicià, que era un bon amic i potser, d'acord amb les murmuracions, el seu amant. Per tant, Regina viu els últims anys de la seua vida quasi sola, amb un nebot que a soles vol d'ella la seua herència.

Destaca en llegir el llibre el registre emprat per les narradores. Sembla que l'autor volia donar vida a la llengua popular de la Ribera del Xúquer i ho aconsegueix mitjançant la

veu forta i eloqüent d'aquestes dones, que s'ompli de refranys i expressions, que emprava dialectalismes, però que mai no oblida la correcció dels estàndards que compartim. Per tant, cal valorar eixe diàleg entre la versemblança i el respecte a la norma realitzat al llarg de l'obra.

Per últim, s'ha de fer menció al evident procés de documentació realitzat per l'autor. I no és una intuïció: hi ha una nota final on l'autor enumera les diverses fonts amb les quals s'ha informat per a escriure *La fràgil memòria*. Podríem diferenciar dades sobre la vida quotidiana de l'època de coneixements més enciclopèdics del conflicte i del règim franquista. Els primers són meravellosos per als que ens agrada la història del nostre territori i voldríem imaginar com era la vida de la gent que vivia en un poble de la província de València fa cent anys. A més són necessaris per a crear l'atmosfera de la narració. Els segons són interessants per a conèixer millor com va ser la guerra i la postguerra en la nostra terra, però pot ser que hi haja algunes enumeracions de dades que allunyen un poc el relat de la versemblança i no aporten massa a la història. En qualsevol cas, el balanç és molt positiu.

Al final de l'obra les dues dones s'entrecoren i Líber li diu a Regina el següent: "quant hem hagut de sofrir vosté i jo, i crec que barata res". Després del reconeixement del dolor que les uneix, les dones s'abracen càlidament. Líber mor pocs dies després i deduïm que l'altra protagonista no tarda molt a acompanyar-la. La reflexió del llibre no és nova, però és potent. És clar que la guerra la va començar un bàndol que es va sublevar contra un govern legítim. Però el que també és cert és que la majoria de la població de les dues parts hagué d'enfrontar-se a un conflicte fratricida i a una postguerra de fam. La principal diferència és que per a alguns la guerra i la persecució van terminar molts anys després de 1939. No és casualitat que Regina pugui soterrar el seu nebot i que Líber es quede esperant un fill que mai va retornar.

Víctor Barberà Puig